

Preliminarus vertimas

EUROPOS TARYBA
EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ TEISMAS
BYLA RAMANAUSKAS PRIEŠ LIETUVĄ

(Pareiškimo Nr. 74420/01)

SPRENDIMAS

STRASBŪRAS

2008 m. vasario 5 d.

Šis sprendimas yra galutinis, bet jame gali būti daromi redakcinio pobūdžio pataisymai.

Byloje Ramanauskas prieš Lietuvą

Europos Žmogaus Teisių Teismas, posėdžiaujant Didžiajai kolegijai, sudarytai iš:

Pirmininko Nicolas Bratza,

teisėjų Jean-Paul Costa, *paskirto dalyvauti nuo Lietuvos,*

Christos Rozakis,

Boštjan M. Zupančič,

Peer Lorenzen,

Françoise Tulkens,

Ireneu Cabral Barreto,

Rıza Türmen,

Corneliu Bîrsan,

András Baka,

Mindia Ugrekhelidze,

Antonella Mularoni,

Stanislav Pavlovschi,

Elisabet Fura-Sandström,

Khanlar Hajiyev,

Dean Spielmann,

Renate Jaeger,

ir kanclerio pavaduotojo Michael O'Boyle,

po svarstymo uždaruose posėdžiuose 2007 m. kovo 28 d. ir gruodžio 12 d.,
skelbia tą dieną priimtą sprendimą:

PROCESAS

1. Bylą prieš Lietuvos Respubliką pradėjo Lietuvos Respublikos pilietis Kęstas Ramanauskas (toliau – pareiškėjas), kuris 2001 m. rugpjūčio 17 d. Teismui pateikė pareiškimą (Nr. 74420/01) prieš Lietuvą pagal Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – Konvencija) 34 straipsnį.
2. Pareiškėjui, kuriam buvo suteikta teisinė pagalba, atstovavo R. Girdziušas, Kaune praktikuojantis advokatas. Lietuvos Respublikos Vyriausybei (toliau - Vyriausybė) atstovavo jos Atstovė E. Baltutytė.
3. Pareiškėjas teigė, kad jis buvo nusikaltimo provokavimo auka, ir kad baudžiamajame procese jam nebuvo suteikta galimybė apklausti pagrindinį liudytoją.
4. Pareiškimas buvo priskirtas Teismo antrajam skyriui (Teismo Reglamento 52 taisyklės 1 dalis). Nuo Lietuvos išrinkta teisėja Danutė Jočienė nusišalino nuo bylos (28 taisyklė). Vyriausybė dalyvauti vietoje jos paskyrė nuo Prancūzijos išrinktą teisėją Jean-Paul Costa (Konvencijos 27 straipsnio 2 dalis ir Reglamento 29 taisyklės 1 dalis).
5. 2005 m. balandžio 26 d. pareiškimas paskelbtas iš dalies priimtiniu Antrojo skyriaus kolegijos, sudarytos iš teisėjų András Baka, Jean-Paul Costa, Rıza Türmen, Karel Jungwiert, Mindia Ugrehelidze, Antonella Mularoni, Elisabet Fura-Sandström ir skyriaus kanclerio pavaduotojo Stanley Naismith. 2006 m. rugsėjo 19 d. Kolegija, bylos šalims neprieštaraujant, perleido bylą Didžiajai kolegijai (Konvencijos 30 straipsnis ir Reglamento 72 taisyklė).
6. Didžiosios kolegijos sudėtis buvo sudaryta pagal Konvencijos 27 straipsnio 2 ir 3 dalis bei Reglamento 24 taisyklę.
7. Pareiškėjas ir Vyriausybė raštu pateikė pastabas dėl bylos esmės.
8. 2007 m. kovo 28 d. įvyko viešasis posėdis Žmogaus teisių pastate Strasbūre (Reglamento 59 taisyklės 3 dalis).

Teismo posėdyje dalyvavo:

(a) *Vyriausybės pusėje*

E. BALTUTYTĖ,
S. BALČIŪNIENĖ,

*Atstovė,
Patarėja;*

(b) *pareiškėjo pusėje*

A. VOSYLIŪTĖ,
K. RAMANAUSKAS,

*Advokatė,
Pareiškėjas.*

Teismas išklausė E. Baltutytės ir A. Vosyliūtės pasisakymų.

FAKTAI

I. BYLOS APLINKYBĖS

9. Pareiškėjas Kęstas Ramanauskas yra 1966 m. gimęs Lietuvos pilietis. Jis gyvena Kaišiadoryse.
10. Pareiškėjas anksčiau dirbo prokuroru Kaišiadorių rajone.
11. Pareiškėjas teigė, kad 1998 m. pabaigoje ir 1999 m. pradžioje anksčiau jam nepažįstamas A.Z. kreipėsi į jį per asmeniškai pažįstamą V.S. A.Z. paprašė jo užtikrinti, kad bus išteisintas trečiasis asmuo ir už tai jam pasiūlė 3 000 JAV dolerių kyšį. Pareiškėjas iš karto atsisakė, bet vėliau sutiko, kai A.Z. pakartojo pasiūlymą keletą kartų.

12. Vyriausybė teigė, kad V.S. ir A.Z. susitiko su pareiškėju ir tarėsi su juo dėl kyšio savo iniciatyva, iš pradžių nepranešę institucijoms. Vyriausybės teigimu, A.Z. įtarė pareiškėją praeityje ėmus kyšius.
13. Nenustatytą dieną specialaus Vidaus reikalų ministerijos padalinio kovai su korupcija (*Specialiųjų tyrimų tarnyba*, toliau – STT) pareigūnas A.Z., pranešė darbdaviams, kad pareiškėjas sutiko paimti kyšį.
14. 1999 m. sausio 26 d. STT kreipėsi į Generalinio prokuroro pavaduotoją dėl nusikalstamos veikos imitacijos elgesio modelio (toliau – modelis, žr. 32 punktą toliau) sankcionavimo. Šiame kreipimesi nurodyta:

“[STT] Operatyvinės veiklos skyriaus viršininkas, vyresnysis komisaras, susipažinęs su gauta informacija dėl [pareiškėjo] nusikalstamos veikos, nustatė, kad [pareiškėjas] ima kyšius, nes jis sutiko už atlygį padėti kaltinamajam [MN]¹.

Siekiant išsiaiškinti, dokumentuoti bei nutraukti [pareiškėjo] neteisėtą veiką, tikslinga, kad STT pareigūnas [A.Z.] įteiktų 12 000 litų, jei reikės – užsienio valiuta.

[Modelio] realizavimo metu numatoma, kad [A.Z.] imituos [Baudžiamojo kodekso] 284 ir 329 straipsniuose numatytas veikas.

Vadovaudamasis Operatyvinės veiklos įstatymo 11 str. pasirašęs asmuo nutarė prašyti Generalinio prokuroro pavaduotojo sankcionuoti imitacijos elgesio modelį vieneriems metams.

Pagrindas – operatyvinio tyrimo medžiaga.”
15. 1999 m. sausio 26 d. STT Generalinio prokuroro pavaduotojui išsiuntė raštą, kuriame modelis nusakomas taip:

“ [STT] surinko operatyvinę informaciją, kad [pareiškėjas] ima kyšius.

Siekiant išsiaiškinti, dokumentuoti bei nutraukti [pareiškėjo] neteisėtą veiką, tikslinga, kad STT pareigūnas [A.Z.] imituotų šiuos nusikaltimus: papirkimą ir operacijų su pinigais ar vertybiniais popieriais norminių aktų pažeidimą.

Apibendrinus tai, kas išdėstyta, ir vadovaujantis Operatyvinės veiklos įstatymo 11 str., prašau Jūsų sankcionuoti nusikalstamos veikos imitacijos elgesio modelį bei atleisti [A.Z.] nuo baudžiamosios atsakomybės, kadangi numatoma imituoti nusikalstamą veiką, numatytą [Baudžiamojo kodekso] 284 ir 329 str.

[Modelis] bus realizuotas pagal atskirą operatyvinių veiksmų planą, kurį vykdys STT pareigūnai.

[Modelio] vykdymo metu bus naudojamos STT piniginės lėšos.”
16. 1999 m. sausio 27 d. Generalinio prokuroro pavaduotojas išdavė sankciją, aukščiau minėtą raštą patvirtindamas parašu ir uždėdamas ant jo oficialų antspaudą. Šis dokumentas buvo galutinis modelio variantas.
17. 1999 m. sausio 28 d. pareiškėjas priėmė 1 500 JAV dolerių iš A.Z.
18. 1999 m. vasario 11 d. A.Z. davė pareiškėjui dar 1 000 JAV dolerių.
19. Tą pačią dieną Generalinis prokuroras pradėjo ikiteisminį tyrimą pareiškėjui iškeltoje baudžiamojoje byloje dėl kyšio paėmimo – nusikalstamos veikos, baudžiamos pagal tuo metu galiojusio Baudžiamojo kodekso 282 straipsnį.
20. 1999 m. kovo 17 d. Generalinis prokuroras pareiškėją atleido iš prokuroro pareigų dėl korupcijos. Generalinio prokuroro įsakyme nurodyta, kad pareiškėjas buvo atleistas už tarnybinės drausmės pažeidimus ir prokuratūrą žeminantį elgesį.
21. Nenustatytą dieną ikiteisminis tyrimas buvo baigtas, ir byla perduota Kauno apygardos teismui. Teisminio nagrinėjimo metu pareiškėjas prisipažino kaltas, bet teigė, jog pasidavė A.Z. neteisėtam spaudimui padaryti nusikalstamą veiką.

¹ Originaliame rašte pateikta kiek kitokia formuluoė – vert. past.

22. 2000 m. liepos 18 d. Generalinio prokuroro pavaduotojas leido Kauno apygardos teismo teisėjui atskleisti, kaip modelis buvo realizuotas, “tiek, kiek tai neprieštaruoja interesams” asmenų ir institucijų, dalyvavusių operacijoje.
23. 2000 m. rugpjūčio 29 d. Kauno apygardos teismas pareiškėją pripažino kaltu paėmus 2 500 JAV dolerių kyšį iš A.Z., t.y. padarius nusikaltimą, numatytą tuo metu galiojusio Baudžiamojo kodekso 282 straipsnyje, ir paskyrė jam 19 mėnesių ir šešių dienų laisvės atėmimo bausmę. Teismas taip pat nusprendė konfiskuoti dalį jo turto už 625 litus¹. Teismas nustatė, pirma, kad A.Z. davė pareiškėjui kyšius jų susitikimų metu 1999 m. sausio 28 d. ir vasario 11 d. už pažadą, jog pareiškėjas priims palankų sprendimą baudžiamojoje byloje, iškeltoje trečiajam asmeniui, ir, antra, kad A.Z. užmezgė ryšius ir tarėsi su pareiškėju per V.S.
24. Teismo išvados daugiausia buvo paremtos A.Z. duotais parodymais bei slaptais jo pokalbių su pareiškėju įrašais. Teismas taip pat ištyrė toje pačioje kaip ir pareiškėjas prokuratūroje dirbusio prokuroro AP parodymus, kuriais pastarasis tik patvirtino, kad pareiškėjas dirbo su baudžiamąja byla, iškelta A.Z. nurodytam trečiajam asmeniui (MN). V.S. nebuvo iškviestas duoti parodymų teisme, nes jo gyvenamoji vieta nebuvo žinoma, bet jo parodymai, įrašyti ikiteisminio tyrimo pareigūnų, buvo perskaityti teisme. Tačiau Kauno apygardos teismas, priimdamas nuosprendį, šiais parodymais nesirėmė. Teismo nuosprendyje nebuvo aptartas modelio sankcionavimas ir panaudojimas.
25. 2000 m. spalio 26 d. Apeliacinis teismas, išnagrinėjęs pareiškėjo apeliacinį skundą, nuosprendį paliko galioti, pažymėdamas, kad nebuvo nustatyta aplinkybių, kad institucijos kurstė ar darė kitokio pobūdžio aktyvų spaudimą pareiškėjui padaryti nusikaltimą.
26. 2000 m. lapkričio 23 d. pareiškėjas pateikė kasacinį skundą. Remdamasis Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d. nutarimu (žr. 34 punktą toliau), jis teigė, kad nebuvo teisinių nuostatų, leidžiančių pareigūnams kurstyti ar provokuoti asmenį padaryti nusikalstamą veiką. Tuo požiūriu jis pažymėjo, kad keletą kartų jis nesėkmingai kreipėsi į pirmosios instancijos teismą ir į apeliacinį teismą, kad būtų įvertinta A.Z. ir V.S. įtaka jo ketinimui padaryti nusikalstamą veiką. Taip pat jis teigė, kad žemesnės instancijos teismai neatsižvelgė į tą faktą, kad A.Z. buvo pareigūnas, o ne privatus asmuo. Jis teigė, kad A.Z. sukurstė jį paimti kyšį. Be to, jis teigė, kad institucijos neturėjo teisės pradėti slaptą operaciją šiuo atveju, ir kad, sukurstydamos jį padaryti nusikalstamą veiką, viršijo savo įprastų tyrimo įgaliojimų ribas.
27. 2001 m. vasario 27 d. Aukščiausiasis Teismas atmetė pareiškėjo kasacinį skundą, priimdamas nutartį, kurioje, *inter alia*, pasakytą:

“Byloje nėra duomenų, kad [pareiškėjo] valios laisvė būtų eliminuota ar kitaip suvaržyta, kad jis neturėtų kito pasirinkimo, kaip tik savo elgesiu pažeisti įstatymą. A.Z. nei reikalavo, kad [pareiškėjas] atliktų veiksmus kyšį duodančio asmens naudai, nei grasino [pareiškėjui]. Buvo žodžiu išreikštas prašymas padėti nutraukti [trečiojo asmens] bylą ... K. Ramanauskas suprato prašymo neteisėtumą ... [ir] apygardos teismas pagrįstai pripažino jį kaltu...

[Pareiškėjas] abejoja [modelio] teisėtumu ... ir teigia, kad byloje esąs akivaizdus specialiųjų tarnybų pareigūnų kurstymas priimti kyšį ... [Pagal įstatymą,] modelis negali būti sankcionuojamas, nesant duomenų apie rengiamą ar daromą nusikaltimą. Taigi modelis negali būti sankcionuojamas siekiant sukurstyti asmenį ar asmenis daryti nusikaltimą. Jei modeliu kurstoma padaryti nusikaltimą, toks modelis yra neteisėtas, [ir] teismas negali laikyti [jo] įrodymais ... Modelis gali būti sankcionuojamas ir taikomas tada, kai asmuo suplanavo ar pradėjo daryti nusikaltimą ir prokurorui pateikiama tokios medžiagos ... Iš bylos medžiagos matosi, kad [V.S.] ir [A.Z.] į [institucijas] kreipėsi po [jų pirminių] susitikimų su K. Ramanausku, kurių metu iš esmės buvo

¹ 2000 m. rugpjūčio 29 d. Kauno apygardos teismo nuosprendyje pažymėta, kad Teismas nusprendė konfiskuoti ¼ dalį K. Ramanausko turto – vert. past.

susitarta, kad už 3 000 JAV dolerių K. Ramanauskas atliks pageidaujamus veiksmus ... Tuo būdu [institucijos] modeliu tik prisijungė prie prasidėjusios nusikalstamos veikos.

...

Byloje nėra duomenų, kad V.S. būtų specialiųjų tarnybų bendradarbis ... [A.Z.] STT dirba policininku – vairuotoju. Tačiau tai nereiškia, kad jis negali turėti savo privačių interesų. Nėra įrodymų, kad tardamiesi su K. Ramanausku [V.S.] ir [A.Z.] veikė pagal teisėsaugos institucijų užduotį. Tačiau duodami pinigų K. Ramanauskui [V.S.] ir [A.Z.] jau veikė pagal teisėsaugos institucijų užduotį.

Kolegija konstatuoja, kad nusikaltimo provokacija yra artimas kurstymui, tačiau ne tapatus reiškinys ... Provokacija – tai asmens kurstymas padaryti nusikaltimą, tikslu patraukti jį baudžiamajon atsakomybėn už jo padarytą veiką. Moralės požiūriu provokacija yra smerktinas elgesys, tačiau nei galiojantys baudžiamieji ir baudžiamojo proceso įstatymai, nei 1997 05 22 Operatyvinės veiklos įstatymas nevaržo termino „provokacija“... Įstatymas nenumato, kad provokacija būtų aplinkybė, šalinanti baudžiamąją atsakomybę asmeniui, dėl provokacijos padariusiam nusikaltimą ...

Kas dėl [V.S.] ir [A.Z.] veiksmų iki nusikalstamos veikos imitacijos elgesio modelio patvirtinimo, byloje yra prieštarų duomenų apie tai, kas buvo kyšio davimo ir priėmimo iniciatorius, kas sukurstė duoti ar priimti kyšį. [Anot V.S.]... po jo kreipimosi į K. Ramanauską pagalbos dėl bylos [trečiajam asmeniui] nutraukimo K. Ramanauskas pirmas užsiminė, kad reikalas gali būti sutvarkytas už 3 000 JAV dolerių. [Anot A.Z.] ... K. Ramanauskas pasakė, kad bylos nutraukimas kainuos 3 000 JAV dolerių. K. Ramanauskas savo parodymuose teigė, kad [V.S.] jo paklausė, ar užteks už bylos nutraukimą 3 000 JAV dolerių. Šioje situacijoje negalima vienareikšmiškai teigti, kas buvo papirkimo iniciatorius, ir daryti išvadą, kad [V.S.] ir [A.Z.] sukurstė K. Ramanauską priimti kyšį. Juo labiau nėra galima teigti tik tai, kad iniciatyva kreiptis į K. Ramanauską dėl pagalbos nutraukiant bylą [trečiajam] asmeniui ėjo iš [A.Z.]

Kartu kolegija laiko, kad [pareiškėjo] elgesio teisiniu vertinimui neturi reikšmės, kas konkrečiai palenkė ar kitaip sukurstė asmenį priimti ar duoti kyšį. Kurstymas padaryti nusikaltimą yra viena iš kelių asmenų dalyvavimo padarant nusikaltimą formų. Pagal baudžiamosios teisės bendrininkavimo teoriją, kurstymas yra priešinga teisei bendrininkavimo rūšis. Asmuo, sukurstytas ir vėliau padaręs nusikalstamą veiką, traukiamas baudžiamajon atsakomybėn kaip nusikaltimo vykdytojas ... Šioje byloje, net laikantis nuostatos, kad K. Ramanauskas buvo [V.S.] ir [A.Z.] sukurstytas priimti kyšį, toks kurstymas buvo padarytas pasiūlymo forma. K. Ramanauskui nebuvo grasinta, jis nebuvo šantažuojamas, taigi jis galėjo (ir turėjo) atsisakyti priimti nusikalstamą pasiūlymą ... Šiuo atveju iš K. Ramanausko parodymų darytina išvada, kad jis suprato prašomų atlikti veiksmų esmę ir sąmoningai sutiko priimti [kyšį]...

Kartu atkreiptinas dėmesys, kad kyšininkavimo, kaip nusikaltimo, specifika yra ta, kad darant šį nusikaltimą neišvengiamai viena pusė yra kurstytojas. Valstybės pareigūnas, prašantis kyšio, yra kurstytojas [Baudžiamojo kodekso, BK] 284 straipsnio prasme, nes jis kursto duoti kyšį, t. y. padaryti nusikaltimą, numatytą BK 284 straipsnyje. [Asmuo,] siūlantis kyšį, visada yra kurstytojas BK 282 straipsnio prasme, nes savo pasiūlymu jis kursto pareigūną priimti kyšį, t. y., padaryti nusikaltimą, numatytą BK 282 straipsnyje ... Ir kyšio davėjas, ir kyšio priėmėjas turi valios laisvę, ... vieno iš elgesio variantų pasirinkimo galimybę. Ir jei asmuo, turėdamas galimybę nepasiduoti kurstymui, sąmoningai pasirenka nusikalstamą elgesio variantą, jis pagrįstai traukiamas baudžiamajon atsakomybėn, nepaisant pašalinės įtakos jo apsisprendimui...“

28. 2001 m. kovo 27 d. pareiškėjas pradėjo atlikti laisvės atėmimo bausmę. Jis išbuvo laisvės atėmimo vietoje iki 2002 m. sausio 29 d., kai buvo lygtinai paleistas.
29. 2002 m. liepos mėn. pareiškėjas taip pat buvo atleistas nuo bausmės - atėmimo teisės dirbti valstybinėse teisėsaugos institucijose. 2003 m. sausio mėn. jo teistumas panaikintas.

II. BYLAI REIKŠMINGA VIDAUS TEISĖ IR PRAKTIKA

30. Bylai reikšmingu laikotarpiu galiojęs Baudžiamasis kodeksas numatė baudžiamąją atsakomybę už kyšio priėmimą (282 straipsnis), papirkimą (284 straipsnis) ir operacijų su pinigais ar vertybiniais popieriais norminių aktų pažeidimą (329 straipsnis).

31. Tuo metu galiojusio Baudžiamojo kodekso 18 straipsnis ir dabar galiojančio Baudžiamojo kodekso (įsigaliojo 2003 m. gegužės 1 d.) 24 straipsnis nustato, kad kurstymas yra viena iš galimų bendrininkavimo formų nusikaltimo padaryme ir yra baudžiamas kaip ir kitos bendrininkavimo formos (padėjimas, organizavimas, vykdymas). Šios nuostatos apibrėžia kurstytoją kaip asmenį, kuris palenkė kitą asmenį padaryti nusikaltimą. Sąvoka „*kurstymas*“ (kuri gali būti verčiama kaip „incitement“ arba „instigation“) paprastai vidaus teisės doktrinoje yra vartojama kaip patenkanti į bendrininkavimo sąvoką.
32. Operatyvinės veiklos įstatymas įsigaliojo 1997 m. ir galiojo iki 2002 m. birželio 27 d. Įstatymo 2 straipsnio 12 dalis nusikalstamą veiką imituojantį elgesio modelį apibrėžė kaip sankcionuotus, nusikaltimo požymių turinčius veiksmus, kuriais stengiamasi apginti svarbesnius valstybės, visuomenės ar asmens interesus.
- Įstatymo 4 straipsnio 2 dalis leido inicijuoti operatyvinį tyrimą šio įstatymo požiūriu, kai:
- a) nenustatytas nusikalstamą veiką rengęs arba padaręs asmuo;
 - b) yra pirminė patikrinta informacija apie asmens nusikalstamą veiklą;
 - c) yra pirminė patikrinta informacija apie asmens priklausymą nusikalstamam susivienijimui;
 - d) yra duomenų apie kitų valstybių specialiųjų tarnybų veiklą;
 - e) pasislepia kaltinamasis, teisiarasis arba nuteistasis.
- Įstatymo 7 straipsnio 2 dalies 3 punktas nustatė, kad institucijos daryti nusikalstamą veiką imituojantį elgesio modelį gali tik pirmiau nurodytais atvejais ir su sąlyga, kad įvykdyti Įstatymo 10 ir 11 straipsnių reikalavimai.
- Įstatymo 10 ir 11 straipsniai generalinį prokurorą arba jo pavaduotoją įgalino sankcionuoti nusikalstamos veikos imitacijos elgesio modelį pagal policijos ar operatyvinės veiklos institucijų teikimą. Teikime dėl sankcionavimo be kita ko turėjo būti nurodytos nusikalstamos veikos imitacijos elgesio modelio metu atliekamų konkrečių veiksmų ribos pagal imituojamą Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso straipsnį ir siekiamas rezultatas, nurodant nusikalstamos veikos imituojančio elgesio modelio tarpinius ir galutinį tikslus.
- Įstatymo 8 straipsnio 1 dalies 3 punktas reikalavo, kad institucijos gintų asmenis nuo prieš jų valią daromo aktyvaus spaudimo padaryti nusikalstamą veiką.
- Įstatymo 13 straipsnio 3 dalis suteikė teisę apskusti įrodymų, gautų specialia technika, teisėtumą.
33. Lietuvos apeliacinis teismas 1999 m. balandžio 29 d. nuosprendyje, priimtame nagrinėjant bylą, tapusią pagrindu bylai *Pacevičius ir Bagdonas* prie Lietuvą (Nr. 57190/00, išbraukta iš Teismo bylų sąrašo 2003 spalio 23 d.), *inter alia* konstatavo:
- „Operatyvinės veiklos įstatymo 2 straipsnis [nusikalstamą veiką imituojantį elgesio modelį] apibrėžia kaip sankcionuotus, nusikaltimo požymių turinčius veiksmus, kuriais stengiamasi apginti svarbesnius valstybės, visuomenės ar asmens interesus. <...>
- Teikime [policijos dėl modelio sankcionavimo šioje byloje] buvo nurodytas planuojamos operacijos tikslas – nustatyti visus asmenis, susijusius su [žmonių] gabenimu tinklu.
- Žinoma, [policijos] pareigūnai negalėjo numatyti, kas dalyvaus šio nusikaltimo padaryme. <...> Vienas iš tikslų, kurių siekė prokuratūra sankcionavusi modelį, buvo nustatyti nusikalstamo susivienijimo narių tapatybes.“
- Toje pačioje byloje 1999 m. spalio 12 d. priimtoje nutartyje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas dėl policijos pasitelktų slaptųjų agentų konstatavo:
- „[Pareiškėjai] nežinojo apie tai, kad vykdoma operacija, kai darė nusikalstamą veiką. Jie buvo įsitikinę, kad gabena žmones nelegaliai kirtusius Lietuvos sieną. Atsižvelgiant į tai, kad pagal Baudžiamojo kodekso 82-1 straipsnį nagrinėjama nusikalstama veika gali būti padaryta tik tiesiogine tyčia, {pareiškėjų} klaida dėl veiksmo, kurį jie darė, pobūdžio neturėjo reikšmės teisiniams jų veikos kvalifikavimui. Kadangi jie suprato, kad gabena

žmones, jų objektyvūs veiksmai atitiko 82-1 straipsnyje nustatytos nusikalstamos veikos požymius. <...> Dėl to jų veika buvo teisingai kvalifikuota kaip baigtas nusikaltimas. Institucijų gauta sankcija [naudoti modelį] buvo panaudota vieninteliam tikslui – gabenime dalyvavusių policijos pareigūnų veiksmų legalizavimui.“

34. Konstitucinis Teismas 2000 m. gegužės 8 d. pripažino, kad Operatyvinės veiklos įstatymas neprieštaruoja Konstitucijai. Teismas konstatavo, kad modelis yra specifinė operatyvinės veiklos forma, numatanti slaptųjų tyrėjų/agentų panaudojimą tiriant ir išaiškinant sunkius ir organizuotus nusikaltimus. Jis pažymėjo, kad slaptų tyrimo priemonių naudojimas pats savaime neprieštaruoja Europos žmogaus teisių konvencijai ir Konstitucijai, jei šias priemones numatanti vidaus teisė buvo aiški, numatomi jos taikymo padariniai ir šios priemonės proporcingos siekiamiems teisėtiems tikslams. Konstitucinis Teismas nustatė, kad Įstatymas aiškiai apibrėžė įvairių operatyvinės veiklos formų panaudojimo, taip pat ir modelio, atvejus ir procedūras.

Konstitucinis Teismas remdamasis *Teixeira de Castro v. Portugal* byla (1998 m. birželio 9 d. sprendimas, Reports of Judgments and Decisions 1998-IV), konstatavo, kad nusikalstamą veiką imituojantis elgesio modelis negali būti naudojamas siekiant sukurstyti ar išprovokuoti padaryti naują nusikaltimą. Toliau jis konstatavo, kad modeliu negali būti kurstoma padaryti nusikalstamą veiką, kurią asmuo tik rengė ir tokius veiksmus nutraukė. Konstitucinis Teismas pridūrė, kad kad sankcionuojant ir vykdant modelį tyrimo tarnybos ir jų slaptieji agentai modeliu gali tik „prisijungti prie tęstinių ar trunkamųjų nusikaltimų, taip pat kitų besitęsiančių, bet nepasibaigusių nusikaltimų“. Konstitucinis Teismas konstatavo, kad nusikaltimo provokavimo ar kitokio piktnaudžiavimo modeliu atvejus turi nustatyti bendrosios kompetencijos teismai nagrinėdami konkrečią bylą – ar institucijos neperžengė modelyje nustatytų veiksmų ribų.

Konstitucinis Teismas taip pat pažymėjo, kad modelio sankcionavimas neprilygsta leidimui policijos pareigūnui ar trečiajam asmeniui veikiančiam kaip slaptasis agentas daryti nusikalstamą veiką, bet vidaus teisės požiūriu legitimizuoja veiksmus, kuriuos agentas gali būti priverstas įvykdyti simuliuodamas nusikalstamą veiką. Pagrindinis operatyvinės veiklos, taip pat ir modelio tikslas yra palengvinti nusikaltimų išaiškinimą, ir tuo požiūriu ji patenka tiek į baudžiamąjį persekiojimą vykdančių institucijų, tiek į teismų kompetenciją. Taigi modeliui nereikalingas teismo sankcionavimas, pakanka, kad jį sankcionuotų prokuroras. Toliau Konstitucinis Teismas pažymėjo, kad slaptiems pokalbių garso ir vaizdo įrašams, padarytiems atliekant operatyvinius veiksmus pagal Įstatymą, teismo sankcija nereikalinga ir kad tai neprieštaravo Konstitucijai¹. Pagal Įstatymo 10 straipsnio 1 dalį teismo sankcija buvo reikalinga tik telefoninių pokalbių įrašymui ir specialioms sekimo metodams naudojant stacionarius prietaisus.

III. BYLAI REIKŠMINGA TARPTAUTINĖ TEISĖ

35. Europos Tarybos Baudžiamosios teisės konvencijos dėl korupcijos (ETS Nr. 173, 1999 m. sausio 27 d.) 23 straipsnyje nustatyta, kad kiekviena šalis priima reikiamus teisės aktus ir imasi kitų būtinų priemonių, įskaitant priemones, kurios pagal jos nacionalinę teisę leidžia naudoti specialius tyrimo būdus, kad galėtų palengvinti įrodymų rinkimą šioje srityje.

Konvencijos aiškinamajame rašte toliau nurodoma, kad „specialūs tyrimo būdai“ gali apimti slaptųjų agentų panaudojimą, telefoninių pokalbių įrašymą, telekomunikacinių ryšių perėmimą ir priėjimą prie kompiuterinių sistemų.

¹ Minėtas Konstitucinio Teismo nutarimas kiek kitaip apibrėžia šį aspektą – vert. past.

- 35 straipsnyje nustatyta, kad ši Konvencija nekeičia teisių ir įsipareigojimų, atsirandančių iš tarptautinių daugiašalių konvencijų, susijusių su specifiniais klausimais.
36. Europos Tarybos Konvencija dėl pinigų išplovimo ir nusikalstamu būdu įgytų pajamų paieškos, arešto bei konfiskavimo (ETS Nr. 141, 1990 m. lapkričio 8 d.) 4 straipsnyje nustatyta, kad kiekviena Šalis apsvarsto priėmimą tokių įstatyminių ir kitokių priemonių, kurios įgalina panaudoti specialius tyrimo metodus, padedančius nustatyti ir surasti pajamas ir surinkti su tuo susijusius įrodymus.
37. Specialių tyrimo priemonių naudojimą, tokių kaip kontroliuojamus pristatymus neteisėto narkotinių medžiagų gabenimo kontekste numato ir Konvencijos dėl 1985 m. birželio 14 d. Šengeno susitarimo dėl laipsniško bendrų sienų kontrolės panaikinimo, įgyvendinimo 73 straipsnis, pasirašytos Šengene, 1990 m. birželio 19 d.

TEISĖ

I. TARIAMAS KONVENCIJOS 6 STRAIPSNIO 1 DALIES PAŽEIDIMAS

38. Pareiškėjas tvirtino, kad jis buvo sukurstytas padaryti nusikaltimą, pažeidžiant jo teisę į teisingą bylos nagrinėjimą pagal Konvencijos 6 straipsnio 1 dalį, numatančią, kiek šiuo požiūriu yra reikšminga, kad:
- „1. Kai yra sprendžiamas tam tikro asmens <...> jam pareikšto kokio nors baudžiamojo kaltinimo klausimas, toks asmuo turi teisę, kad bylą <...> teisingai išnagrinėtų <...> nepriklausomas ir bešališkas teismas. <...>.“

A. Šalių argumentai

1. Pareiškėjas

39. Pareiškėjo teigimu, buvo pažeista jo teisė į teisingą bylos nagrinėjimą, nes jis buvo sukurstytas padaryti nusikaltimą, kurio jis be „provokatorių agentų“ įsikišimo niekada nebūtų padaręs.
40. Jis teigė, kad institucijos yra atsakingos už A. Z. ir V. S. elgesį. Šioje byloje priimtame sprendime Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pripažino, kad A. Z. buvo STT pareigūnas ir sukurstė nusikaltimo padarymą. Pareiškėjo manymu, institucijos negalėjo teisėtai tvirtinti, kad jos tiesiog „prisijungė“ prie nusikalstamos veikos, sukurstytos vieno iš jų pačių darbuotojų, ir tvirtino, kad jos turi visa apimtimi atsakyti už A. Z. įvykdytas veikas iki nusikalstamą veiką imituojančio elgesio modelio sankcionavimo. Šiaip ar taip visi jo susitikimai su A. Z. – iki ir po modelio sankcionavimo – įvyko pastarojo iniciatyva, ką patvirtino A. Z. telefono pokalbių su pareiškėju įrašas. Todėl pareiškėjas teigė, kad nusikaltimas nebūtų įvykdytas be institucijų įsikišimo.
41. Pareiškėjas taip pat skundėsi tuo, kad vidaus teismai tinkamai neišnagrinėjo klausimo dėl valdžios institucijų atsakomybės už provokacijos panaudojimą, sukurstant jį padaryti nusikaltimą. Jis teigė, kad kontaktų užmezgimas su A. Z. ir V. S. turėjo esminės reikšmės modeliui, kuris lėmė kyšio paėmimą. Jis teigė, kad V. S. buvo ilgalaikis policijos informatorius, ką patvirtino tas faktas, kad policija įgaliojo jį veikti byloje kaip slaptąjį agentą. Dėl to pareiškėjas padarė išvadą, kad V. S. apklausa būtų turėjusi lemiamą reikšmę

nustatant, ar jis buvo sukurstytas padaryti nusikaltimą, o institucijos neapklaususios V. S. kaip liudytojo, pažeidė atitinkamas 6 straipsnio nuostatas. Teismas nesistengė nustatyti, ar V. S. bendradarbiavo su teisėsaugos institucijomis. Todėl, pareiškėjo teigimu, jo teisė į teisingą bylos nagrinėjimą buvo paneigta, pažeidžiant Konvencijos 6 straipsnio 1 dalį.

2. Vyriausybė

42. Vyriausybė teigė, kad, Teismas, nebūdamas „ketvirtosios instancijos teisminė institucija“, nėra kompetentingas nagrinėti pareiškėjo skundų, kurie daugiausiai susiję su fakto ir vidaus teisės taikymo klausimais.
43. Vyriausybė teigė, kad institucijos jokių būdu nekurstė pareiškėjo padaryti nusikaltimą, ir kad modelis, kuris yra jo skundų dalykas, nepažeidė jo teisių pagal 6 straipsnį.
44. Šiuo požiūriu Vyriausybė nurodė, kad V. S. ir A. Z. kreipėsi į pareiškėją ir derėjosi dėl kyšio jų pačių iniciatyva, prieš tai nepateikę informacijos institucijoms. Nagrinėjamo modelio naudojimas buvo sankcionuotas vėliau, siekiant apginti pamatinius visuomenės interesus, A. Z. pateiktos pirminės informacijos apie pareiškėjo ketinimą priimti kyšį pagrindu. Vyriausybė teigė, kad sankcionavusios ir įgyvendinusios modelį, dėl kurio skundžiasi pareiškėjas, valdžios institucijos siekė vienintelio tikslo – prisijungti prie nusikaltimo, kurį pareiškėjas buvo suplanavęs padaryti su V. S. ir A. Z., kurie veikė savo pačių iniciatyva „kaip privatūs asmenys“. Valdžios institucijos nėra atsakingos už jokių V. S. ir A. Z. veiksmus, kuriuos šie atliko iki nagrinėjamos procedūros sankcionavimo.
45. Vyriausybė pridūrė, kad tik A. Z. veikė kaip valdžios institucijų slaptasis agentas, nes modelis buvo sankcionuotas jo vardu. Vyriausybė nurodė, kad prieš kreipdamasi dėl sankcionavimo STT atidžiai patikrino A. Z. pateiktą informaciją apie pareiškėjo nusikalstamus ketinimus ir nustatė, kad ją patvirtina kiti jų jau turimi duomenys. Tyrimą atliekančios institucijos parengė detalų modelio įgyvendinimo veiksmų planą, aiškiai apibrėždamos ketinamų atlikti veiksmų pobūdį ir ribas. Vyriausybė teigė negalinti pateikti Teismui veiksmų plano kopijos ar kitos informacijos iš STT užvestos pareiškėjo bylos, nes ji buvo sunaikinta suėjus Vidaus reikalų ministerijos taisyklėse nustatytam penkerių metų terminui, kurį turi būti saugomi slapti dokumentai. Tačiau Teismas buvo patikintas, kad visose tokio pobūdžio bylose Generalinis Prokuroras ar jo pavaduotojas prieš sankcionuodamas nusikalstamą veiką imituojantį elgesio modelį atidžiai išnagrinėja visą STT užvestą įtariamojo bylą.
46. Vyriausybė teigė, kad nusikaltimas būtų buvęs padarytas ir be valstybės institucijų įsikišimo, nes dar iki modelio sankcionavimo pareiškėjas aiškiai išreiškė ketinimą nusikaltimą įvykdyti. Norėdama pagrįsti šį argumentą Vyriausybė pastebėjo, kad jau po modelio sankcionavimo pareiškėjas iškart sutiko priimti A. Z. žodinį pasiūlymą dėl kyšio, o institucijos nesiėmė nei grasinimų, nei kokio nors kitokio netinkamo spaudimo. Pareiškėjo kaltę sunkino tai, kad jis, būdamas teisėsaugos pareigūnas, labai gerai suvokė savo veiksmų neteisėtumą. Darytina išvada, kad priešingai nei pirmiau minėtoje *Teixeira de Castro* byloje šiuo atveju nebuvo kurstymo pažeisti įstatymą.
47. Atsižvelgdama į visas aplinkybes Vyriausybė padarė išvadą, kad pareiškėjui buvo užtikrinta jo teisė į teisingą bylos nagrinėjimą.

B. Teismo vertinimas

48. Pareiškėjas skundėsi, kad baudžiamajame procese prieš jį panaudojus įrodymus, gautus policijos kurstymo veiksmais, pažeista jo teisė į teisingą teismą.

1. Bendrieji principai

49. Pirmiausia Teismas pastebi, kad jam yra žinomi sunkumai, būdingi policijos uždaviniui rinkti įrodymus, siekiant atskleisti ir tirti nusikaltimus. Šio uždavinio vykdymui jiems vis dažniau reikia pasitelkti slaptus agentus, informatorius ir slaptus metodus, ypač kovojant su organizuotu nusikalstamumu ir korupcija.
50. Be to, korupcija, taip pat ir teisinėje sferoje, tapo pagrindine problema daugelyje valstybių, kaip patvirtina Europos Tarybos Baudžiamosios teisės konvencija šiuo klausimu (žr. § 35 anksčiau). Šis dokumentas leidžia specialių tyrimo metodų, kurie gali būti reikalingi renkant įrodymus šioje srityje, tokių kaip slapti agentai, taikymą, su sąlyga, kad teisės ir įsipareigojimai, kylantys iš tarptautinių daugiašalių konvencijų, susijusių su „specialiais klausimais“, pvz., žmogaus teisėmis, išlieka nepaveikti.
51. Esant tokiai situacijai, specialių tyrimo metodų naudojimas, ypač slaptų metodų, negali pats savaime pažeisti teisės į teisingą teismą. Vis dėlto dėl policijos kurstymo pavojaus, atsirandančio pasitelkiant tokius metodus, jų naudojimas privalo turėti aiškias ribas (žr., § 55 žemiau).
52. Atsižvelgiant į tai, turi būti pakartota, kad pagal 19 straipsnį Teismo uždavinys yra užtikrinti įsipareigojimų, priimtų valstybių - Konvencijos dalyvių, laikymąsi. Įrodymų priimtumas visų pirma yra klausimas, kurį reguliuoja nacionalinė teisė, ir, kaip taisyklė, nacionaliniai teismai turi vertinti jiems pateiktus įrodymus. Teismas savo ruožtu privalo įsitikinti, ar visas procesas, įskaitant būdą, kuriuo įrodymas buvo gautas, buvo teisingas (žr. tarp kitų šaltinių *Van Mechelen and Others v. the Netherlands*, 1997 m. balandžio 23 d. sprendimas, *Reports of Judgments and Decisions* 1997-III, p. 711, § 50; *Teixeira de Castro*, 1998 m. birželio 9 d. sprendimas, *Reports* 1998-IV, p. 1462, § 34; *Sequeira v. Portugal* (nut.), Nr. 73557/01, ECHR 2003-VI; ir *Shannon v. the United Kingdom* (nut.), Nr. 67537/01, ECHR 2004-IV). Šiame kontekste Teismo uždavinys yra ne nustatyti, ar tam tikri įrodymai buvo gauti neteisėtai, bet išnagrinėti, ar toks „neteisėtumas“ lėmė kitos Konvencijos saugomos teisės pažeidimą.
53. Konvencija neužkerta galimybės remtis tokiais šaltiniais kaip anoniminiai informatoriai pradinėje tyrimo stadijoje ir kai nusikaltimo pobūdis gali to reikalauti. Vis dėlto vēlesnis bylā nagrinējančio teismo rēmimasis tokiais šaltiniais, pagrindžiant apkaltinamąjį nuosprendį, yra kitas dalykas, ir tai yra priimtina tik, jeigu yra atitinkamos ir pakankamos garantijos išvengti piktnaudžiavimo – būtent, aiški ir numatoma procedūra sankcionuojant, įgyvendinant ir prižiūrint atitinkamas tyrimo priemones (žr. *Khudobin v. Russia*, Nr. 59696/00, §135, 2006 m. spalio 26 d., ir, *mutatis mutandis*, *Klass and Others v. Germany*, 1978 m. rugsėjo 6 d. sprendimas, A Serija Nr. 28, pp. 24-26, §§ 52-56). Nepaisant to, kad augantis organizuotas nusikalstamumas reikalauja imtis atitinkamų priemonių, teisė į teisingą teismą, iš kurios kyla reikalavimas tinkamai vykdyti teisingumą, vis dėlto taikoma visoms nusikalstamoms veikoms – nuo paprasčiausių iki sudėtingiausių. Teisė į teisingą teisingumo vykdymą turi tokią svarbią reikšmę demokratinėje visuomenėje, jog jos negalima paaukoti vardan praktinių sumetimų (žr. *Delcourt v. Belgium*, 1970 m. sausio 17 d. sprendimas, A Serija Nr. 11, pp. 13-15, § 25).
54. Be to, nors naudojimas slaptų agentų gali būti toleruojamas su sąlyga, kad taikomi aiškūs apribojimai ir garantijos, viešuoju interesu negalima pateisinti įrodymų, gautų policijos kurstymo veiksmais, panaudojimo, nes tokiu būdu neabejotinai iškiltų grėsmė kaltinamojo teisei į teisingą teismą (žr. tarp kitų šaltinių *Teixeira de Castro*, cituota anksčiau pp. 1462-64,

§§ 35-36 ir 39; *Khudobin*, cituotas anksčiau § 128; ir *Vanyan v. Russia*, Nr. 53203/99, §§ 46-47, 2005 m. gruodžio 15 d.).

55. Policijos kurstymu laikytina, jei pareigūnai, nepaisant to, ar jie būtų saugumo pajėgų atstovai, ar asmenys, veikę pagal jų instrukcijas, neapsiribotų iš esmės pasyviu baudžiamosios veikos tyrimu, bet darytų subjektui tokią įtaką, kokia sukurstytų nusikaltimo, kuris antraip nebūtų padarytas, padarymą, kad galėtų įrodyti nusikaltimą, t.y. pateikti įrodymus ir pradėti baudžiamąjį persekiojimą (žr. *Teixeira de Castro*, cituota anksčiau, p. 1463, § 38 ir, priešingai, *Eurofinacom v. France* (nut.), Nr. 58753/00, ECHR 2004-VII).
56. Byloje *Teixeira de Castro* (cituota anksčiau, p. 1463, § 38) Teismas nustatė, kad du policijos pareigūnai neapsiribojo „p. Teixeira de Castro“s nusikalstamos veiklos tyrimu iš esmės pasyviu būdu, bet darė tokią įtaką, kad sukurstytų padaryti nusikaltimą“. Teismas nusprendė, kad jų veiksmai peržengė slaptų agentų veikimo ribas, nes jie išprovokavo nusikaltimą ir nebuvo nieko, kas rodytų, jog be jų įsikišimo, jis būtų padarytas (ibid., p. 1464, § 39). Prieidamas šios išvados Teismas pabrėžė keletą aplinkybių, o ypač faktą, kad dviejų pareigūnų įsikišimas nebuvo kovos su narkotikais operacijos, sankcionuotos ir prižiūrimos teisėjo, dalis, ir kad nacionalinės institucijos neatrodo turėjusios patikimą pagrindą įtarti pareiškėją buvus narkotikų prekeiviu: jis nebuvo teistas ir nebuvo nieko, kas rodytų, jog jis buvo linkęs įsitraukti į narkotikų prekybą iki su juo susisiekė policija (ibid., p. 1463, §§ 37-38). Tiksliau sakant, Teismas nustatė, kad nebuvo jokių objektyvių įtarimų, jog pareiškėjas būtų įsitraukęs į nusikalstamą veiklą. Taip pat nebuvo įrodymų, kurie patvirtintų Vyriausybės argumentą apie pareiškėjo polinkį nusikalsti. Priešingai, jis buvo nežinomas policijos pareigūnams ir neturėjo narkotikų, kai policijos pareigūnai norėjo jų gauti iš pareiškėjo. Taigi, jis tik galėjo pristatyti narkotikų per pažįstamą, gavusio jų iš prekeivio, kurio tapatybė liko nežinoma. Nors p. Teixeira de Castro buvo potencialiai linkęs nusikalsti, nebuvo jokių objektyvių įrodymų, iš kurių matytųsi, jog jis ėmėsi nusikalstamos veikos prieš įsikišant policijos pareigūnams. Todėl Teismas nesutiko su tuo, kad Portugalijos Vyriausybė atskyrė nusikalstamo ketinimo, kurio anksčiau nebuvo, sukūrimą ir išankstinio slapto nusikalstamo ketinimo atskleidimą .
57. Taikydamas tuos pačius kriterijus *Vanyan* sprendime (cituotas anksčiau), Teismas nustatė Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies pažeidimą dėl narkotikų pirkimo testo, kurį jis pripažino kurstymu. Nepaisant to, kad su tuo susijusi operacija buvo atlikta privataus asmens, veikiančio kaip slaptas agentas, ją iš esmės organizavo ir prižiūrėjo policija.
58. *Eurofinacom* nutarime (cituotas anksčiau) Teismas, patvirtindamas principus, išdėstytus aukščiau, nusprendė, kad policijos pareigūnai, kreipdamiesi su prostitucija susijusių paslaugų, po to, kai jie asmeniškai gavo pasiūlymų, iš tikrųjų nekurstė pareiškėjo įmonės verstis nusikalstama gyvenimo iš amoralių pajamų veika – nes, kai tokie pasiūlymai buvo gauti, policija jau turėjo informacijos, rodančios, kad pareiškėjo įmonės duomenų perdavimo tarnybą prostitutės naudojo susisiekimui su klientais.
59. *Sequeira* byloje (cituota anksčiau) Teismas nustatė, kad policija nekurstė, pateikdamas šiuos argumentus:
„Šioje byloje nacionalinių teismų buvo konstatuota, kad A. ir C. pradėjo bendradarbiauti su baudžiamąjo tyrimo departamentu tada, kai pareiškėjas jau buvo susisiekęs su A., siekdamas organizuoti kokaino siuntą į Portugaliją. Be to, nuo tada A. ir C. veiksmai buvo prižiūrimi baudžiamąjo tyrimo departamento, apie operaciją informavus prokuratūrą. Galiausiai, institucijos turėjo patikimą pagrindą įtarti pareiškėją norėjus pradėti narkotikų prekybos operaciją. Šios aplinkybės sukuria aiškią takoskyrą tarp šios bylos ir *Teixeira de Castro* bei parodo, kad A. ir C. negali būti apibūdinti kaip agentai provokatoriai. Kaip nacionaliniai teismai pabrėžė, kaip ir *Lüdi* byloje (*Lüdi v. Switzerland*, 1992 m. birželio 15 d. sprendimas, A Serija Nr. 238), jų veiksmai neperžengė slaptųjų agentų veiksmų ribų“.

60. Teismas taip pat nusprendė, kad kai kaltinamasis įrodinėja, jog jis buvo sukurstytas nusikalsti, baudžiamieji teismai privalo atlikti išsamų bylos medžiagos tyrimą, nes tam, kad teismas būtų teisingas pagal Konvencijos 6 straipsnio 1 dalį, visi įrodymai, gauti kurstymo veiksmais, privalo būti atmesti. Tai ypač svarbu, jei policijos operacija vyko be pakankamo teisinio pagrindo ar atitinkamų garantijų (žr. *Khudobin*, cituotas anksčiau, §§ 133-135).
61. Galiausiai, kai informacija, atskleista baudžiamojo persekiojimo institucijų, neleidžia Teismui daryti išvados, ar pareiškėjas buvo policijos sukurstytas, Teismui būtina iširti procedūrą, kuria argumentai dėl kurstymo kiekvienoje byloje buvo nagrinėjami. Tai reikalinga siekiant užtikrinti, jog gynybos teisės buvo tinkamai apsaugotos, ypač teisė į rungtynišką procesą ir į šalių lygybę (žr., *Edwards and Lewis v. the United Kingdom* (DK), Nr. 39647/98 ir 40461/98, §§ 46-48, ECHR 2004-X, ir, *mutatis mutandis*, *Jasper v. the United Kingdom* (DK), Nr. 27052/95, §§ 50 ir 58, 2000 m. vasario 16 d.).

2. Šių principų taikymas šioje byloje

62. Iš įrodymų šioje byloje matyti, kad prašymą sankcionuoti nusikalstamą veiką imituojanti elgesio modelį kartu su prašymu atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės, STT pateikė 1999 m. sausio 26 d., kada A.Z. per V.S. jau buvo susisiekęs su pareiškėju ir šis aiškiai sutiko siekti trečio asmens išteisinimo už 3 000 JAV dolerių kyšį. Vyriausybės manymu, tokia įvykių eiga rodė, kad V.S. ir A.Z. veikė savo asmenine iniciatyva, iš anksto neinformavę institucijų. Vyriausybė teigė, kad sankcionuodamos ir įgyvendindamos modelį, baudžiamojo persekiojimo institucijos tik siekė atskleisti nusikaltimą, kurį pareiškėjas jau ketino padaryti. Vadinas, jos nėra kaltos dėl kurstymo.
63. Teismas negali sutikti su tokiais argumentais. Nacionalinės institucijos negali būti atleistos nuo atsakomybės už policijos pareigūnų veiksmus paprasčiausiai teigdamos, kad nors ir vykdydami policijos pareigas, pareigūnai veikė „kaip privatūs asmenys“. Ypač svarbu, kad institucijos prisiimtų atsakomybę, nes pradinė operacijos stadija, būtent veiksmai atlikti iki 1999 m. sausio 27 d., vyko nesant teisinio pagrindo ar teismo sankcijos. Be to, sankcionuodamos modelio taikymą ir atleisdamos A.Z. nuo bet kokios baudžiamosios atsakomybės, institucijos įteisino preliminarią stadiją *ex post facto* ir pasinaudojo jos rezultatais.
64. Be to, nebuvo pateiktas įtikinamas paaiškinimas, kokios priežastys ar asmeniniai motyvai galėjo paskatinti A.Z. kreiptis į pareiškėją savo iniciatyva, neatkreipiant jo vadovų dėmesio, ar kodėl jis nebuvo persekiojamas už savo veiksmus preliminarioje stadijoje. Vyriausybė dėl šio aspekto tiesiog nurodė, kad visi su tuo susiję dokumentai buvo sunaikinti.
65. Iš to seka, kad už A.Z. ir V.S. veiksmus iki modelio sankcionavimo Lietuvos institucijos turėjo prisiimti atsakomybę pagal Konvenciją. Manant priešingai, būtų atvertas kelias piktnaudžiavimui ir savavališkumui, leidžiant apeiti taikomus principus „suprivačius“ policijos kurstymą.
66. Dėl to Teismas privalo nagrinėti, ar veiksmai, kuriais skundžiasi pareiškėjas ir kurie yra priskirtini institucijoms, prilygo kurstymui, draudžiamam 6 straipsniu.
67. Siekdamas įsitikinti, ar A.Z. ir V.S. apsiribojo „nusikalstamos veiklos tyrimu iš esmės pasyviu būdu“, Teismas privalo atsižvelgti į toliau pateikiamas aplinkybes. Pirma, nėra įrodymų, kad pareiškėjas anksčiau buvo padaręs nusikaltimų, ypač korupcinio pobūdžio. Antra, kaip matyti iš telefono pokalbių įrašų, visi A.Z. ir pareiškėjo susitikimai įvyko pastarojo iniciatyva, ir šis faktas, atrodytų, prieštarauja Vyriausybės teiginiui, jog institucijos nedarė pareiškėjui jokie spaudimo ar negrasino. Priešingai, matyti, kad per ryšį, užmegztą A.Z. ir V.S. iniciatyva, jie pareiškėją akivaizdžiai skatino įvykdyti nusikalstamus veiksmus,

- nors nebuvo objektyvių įrodymų, išskyrus gandus, kurie rodytų jo ketinimą įsitraukti į tokią veiklą.
68. Šių aplinkybių Teismui pakanka padaryti išvadą, kad anksčiau minėtų asmenų veiksmai peržengė vien tik pasyvaus nusikalstamos veikos tyrimo ribas.
 69. Konvencijos 6 straipsnio būtų laikomasi, tik jeigu pareiškėjas, prieštaraudamas ar kitomis priemonėmis, galėjo veiksmingai kelti kurstymo klausimą proceso prieš jį metu. Todėl šiais tikslais, priešingai negu teigė Vyriausybė, nėra pakankama laikytis bendrų garantijų, tokių kaip šalių lygybė ir gynybos teisės.
 70. Kaltinimą palaikančios institucijos privalo įrodyti, jog nebuvo kurstoma, nebent pareiškėjo tvirtinimai būtų visiškai nepagrįsti. Nesant tokių įrodymų, teisminių institucijų uždavinys yra išnagrinėti bylos faktus ir imtis reikiamų priemonių tiesai atskleisti, siekiant nustatyti, ar buvo kurstoma. Nustačius, kad buvo kurstoma, jos turi daryti išvadas, vadovaudamasi Konvencija (žr. Teismo praktiką, nurodytą §§ 49-61).
 71. Teismas pastebi, kad viso proceso metu pareiškėjas teigė, kad jis buvo sukurstytas padaryti nusikaltimą. Taigi, vidaus institucijos ir teismai turėjo mažų mažiausiai atlikti išsamų tyrimą – kaip iš tiesų ragino Konstitucinis Teismas savo 2000 m. gegužės 8 d. nutarime – ar baudžiamojo persekiojimo institucijos neperžengė ribų, leidžiamų nusikalstamos veikos imitacijos elgesio modeliu (žr. § 14 anksčiau), kitaip tariant, ar jos sukurstė nusikalstamos veikos padarymą. Tuo tikslu jos pirmiausia turėjo nustatyti priežastis, kodėl operacija buvo pradėta, policijos įsitraukimo į nusikaltimą mastą ir bet kokio kurstymo pobūdį ar spaudimą, kurį pareiškėjas patyrė. Tai buvo ypatingai svarbu, atsižvelgiant į faktą, kad V.S., iš pradžių supažindinęs A.Z. su pareiškėju ir, kaip matyti, vaidinęs svarbų vaidmenį įvykiuose, kurie lėmė kyšio davimą, byloje nebuvo pašauktas liudytoju, nes jo nebuvo galima surasti. Pareiškėjas turėjo turėti galimybę pasisakyti kiekvienu iš šių aspektų.
 72. Vis dėlto vidaus institucijos neigė, kad buvo kurstymas, ir nesiėmė priemonių teismo nagrinėjimo metu atlikti išsamaus pareiškėjo tvirtinimų tyrimo. Tai yra, jos nesistengė išsiaiškinti, kokį vaidmenį šioje byloje vaidino pagrindiniai veikėjai, įskaitant A.Z. asmeninės iniciatyvos priežastis preliminarinioje stadijoje, nepaisant fakto, kad pareiškėjo nuteisimas buvo pagrįstas įrodymais, gautais jo skundžiamais policijos kurstymo veiksmais. Pabrėžtina, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nusprendė, jog nebūtina atmesti tokių įrodymų, nes jie patvirtina pareiškėjo kaltę, kurią jis pats pripažino. Nustačius jo kaltę, klausimas, ar buvo kokia nors išorinė įtaka padaryti nusikaltimą, tapo nebesvarbus. Tačiau prisipažinimas sukurstyto nusikaltimo padarymu negali panaikinti kurstymo ar jo padarinių.
 73. Taigi, atsižvelgiant į uždavinio ištirti nusikaltimus svarbą ir sunkumus bei į tai, kas išdėstyta, Teismas mano, kad A.Z. ir V.S. veiksmai prilygo pareiškėjo kurstymui padaryti nusikaltimą, už kurį jis buvo nuteistas, ir nėra jokių požymių, kad nusikaltimas būtų buvęs padarytas be jų įsikišimo. Dėl šio įsikišimo ir jo panaudojimo ginčijamame baudžiamajame procese, pareiškėjo bylos teisminis nagrinėjimas nebuvo teisingas pagal Konvencijos 6 straipsnį.
 74. Todėl buvo pažeista Konvencijos 6 straipsnio 1 dalis.

II. TARIAMAS KONVENCIJOS 6 STRAIPSNIO 3 DALIES PAŽEIDIMAS

75. Pareiškėjas taip pat teigė, kad šalių lygybės principas ir gynybos teisės buvo pažeistos, nes teismo nagrinėjimo metu nei teismai, nei šalys neturėjo galimybės apklausti V.S., vieno iš dviejų slaptų agentų, susijusių su byla. Jis teigė, kad buvo pažeistos 6 straipsnio 1 ir 3 dalys, iš kurių antroji numato:
 - „3. Kiekvienas kaltinamas nusikaltimo padarymu asmuo turi mažiausiai šias teises:

...
d) pats apklausti kaltinimo liudytojus arba turėti galimybę, kad tie liudytojai būtų apklausti, ir kad gynybos liudytojai būtų iškviešti ir apklausti tokiomis pat sąlygomis, kokios taikomos kaltinimo liudytojams;

...“

A. Šalių teiginiai

1. Pareiškėjas

76. Pareiškėjas teigė, kad jo gynybos teisės buvo pažeistos, nes teismo nagrinėjimo metu nei teismai, nei šalys neturėjo galimybės apklausti V.S. – pagrindinio liudytojo. Jo teigimu, tai prilygo Konvencijos 6 straipsnio 3 dalies pažeidimui.

2. Vyriausybė

77. Vyriausybė teigė, kad ši nuostata pati savaimė negarantuoja absoliučios teisės apklausti kiekvieną liudytoją, kurį kaltinamasis norėtų iškviešti. Ji ginčijo, kad pareiškėjo pateikti argumentai, pagrindžiantys skundą dėl V.S. nepasirodymo teisme, nebuvo įtikinami, kadangi būtų nagrinėjantis teismas nuosprendžio negrindė V.S. teiginiais. Ji pridūrė, kad buvo neįmanoma užtikrinti V.S. atvykimo, nes jo gyvenamoji vieta buvo nežinoma. Vyriausybė teigė, kad bet koku atveju, pareiškėjas turėjo galimybę teismo posėdyje ginčyti kitus įrodymus prieš jį – ypač A.Z. parodymus ir jo pokalbių su pareiškėju įrašus – kuriais teismai grindė apkaltinamąjį nuosprendį. Todėl nagrinėjamame procese nebuvo pažeistas rungimosi principas ir Konvencijos nuostata, kuria rėmėsi pareiškėjas.

B. Teismo vertinimas

78. Pareiškėjas skundėsi, kad procesas prieš jį buvo neteisingas, nes buvo neįmanoma apklausti V.S. kaip liudytojo prieš jį.
79. Teismas mano, kad pareiškėjo skundas pagal šią nuostatą yra neatskiriamas nuo jo skundo pagal Konvencijos 6 straipsnio 1 dalį, nes jis yra susijęs su vienu konkrečiu procesu, kurį Teismas pripažino buvus neteisingą, aspektu.
80. Taigi, atsižvelgiant į išvadas, išdėstytas 73-74 punktuose anksčiau, Teismas nemano, kad yra reikalinga atskirai nagrinėti pareiškėjo skundą dėl neteisingo proceso pagal Konvencijos 6 straipsnio 3 dalį.

III. KONVENCIJOS 41 STRAIPSNIO TAIKYMAS

81. Konvencijos 41 straipsnis numato:

„Jeigu Teismas nustato Konvencijos ar jos protokolų pažeidimą ir jeigu Aukštosios Susitariančiosios Šalies įstatymai leidžia tik iš dalies atlyginti pažeidimu padarytą žalą, tai prireikus Teismas gali priteisti nukentėjusiajai šaliai teisingą atlyginimą.“

A. Žala

82. Pareiškėjas reikalavo 123 283,69 litų (apie 35 652 eurų) kompensacijos turtinei žalai, atsiradusiai jam netekus pajamų laikotarpiu nuo 1999 m. vasario 11 d. iki 2002 m. sausio 29 d., atlyginti, remiantis 3472,78 litų (apie 1000 eurų) bruto mėnesiniu atlyginimu. Jis taip pat reikalavo 3524,60 litų (apie 1021 eurų) atlyginti išlaidoms, atsiradusioms bylinėjantis nacionaliniuose teismuose, įskaitant 3500 litų (apie 1012,67 eurų) mokesčių. Galiausiai pareiškėjas siekė gauti 625 litų (apie 181 euras) kompensaciją už jo nuosavybės konfiskavimą ir 420 litų (apie 121 euras) vertimo išlaidoms padengti.
83. Pareiškėjas taip pat reikalavo 300 000 litų (apie 86 755 eurų) atlyginti neturtinei žalai, patirtai dėl žiniasklaidos puolimo, jo reputacijai padarytos žalos ir nerimo, patirto 10 mėnesių trukusio jo įkalinimo metu.
84. Vyriausybė, pripažinusi tai, kad pareiškėjas buvo atleistas iš pareigų Generalinio prokuroro 1999 m. kovo 17 d. priimtu įsakymu, prašė Teismo atsižvelgti į tą faktą, kad pareiškėjas 1999 m. kovo 9 d. raštu pats informavo apie savo atsistatydinimą, taip išreikšdamas ketinimą išeiti iš tarnybos. Taigi pareiškėjo reikalavimas dėl netektų pajamų yra nepagrįstas. Šiaip ar taip pareiškėjo reikalavimai yra per dideli, nes jie grindžiami bruto mėnesiniu atlyginimu (3472,78 litai), tuo tarpu jo neto mėnesinis atlyginimas buvo 2400,47 litai.
85. Vyriausybės teigimu, išlaidos, atsiradusios bylinėjantis nacionaliniuose teismuose, neturėtų būti atlygintos.
86. Dėl neturtinės žalos Vyriausybė pastebėjo, kad pareiškėjas neįrodė priežastinio ryšio tarp tariamai patirtos žalos ir Konvencijos pažeidimo. Be to, reikalaujama suma yra per didelė.
87. Teismas mano, kad būtų teisinga priteisti žalos atlyginimą. Iš byloje esančių dokumentų matyti, kad pareiškėjas nebūtų buvęs įkalinamas ar atleistas iš pareigų teisėsaugos institucijoje, jei nebūtų buvę aptariamo sukurstymo. Jis realiai neteko pajamų, ir Vyriausybė to neginčijo. Nustatant patirtos žalos dydį, Teismas mano, kad būtina atsižvelgti į dalį pareiškėjo patirtų išlaidų, atsiradusių bylinėjantis nacionaliniuose teismuose, ta apimtimi, kuria jos atsirado siekiant atitaisyti nustatytąjį pažeidimą (žr. *Dactylidi v. Greece*, Nr. 52903/99, § 61, 2003 m. kovo 27 d., ir *Van de Hurk v. the Netherlands*, 1994 m. balandžio 19 d. sprendimas, Series A Nr. 288, p. 21, § 66). Taip pat Teismas mano, kad pareiškėjas neginčijamai patyrė neturtinę žalą, kurią nepakankamai atlygina vien pažeidimo pripažinimas.
88. Atsižvelgdamas į skirtingus veiksnius, vertintinus nustatant žalos dydį ir į bylos pobūdį, Teismas, vertindamas teisingumo pagrindais, mano, kad yra teisinga priteisti bendrą sumą, kuria atsižvelgiama į įvairias pirmiau paminėtas aplinkybes (žr. *mutatis mutandis, Beyeler v. Italy* (teisingas atlyginimas) [GC], Nr. 33202/96, § 26, 2002 m. gegužės 28 d.). Taigi Teismas pareiškėjui priteisia 30 000 eurų patirtai žalai atlyginti, taip pat išlaidoms, atsiradusioms bylinėjantis nacionaliniuose teismuose padengti, ir bet kokį mokesčių, kuris gali būti taikomas šiai sumai.

B. Palūkanos už įsipareigojimų nevykdymą

89. Teismas mano, kad palūkanos už įsipareigojimų nevykdymą turi būti skaičiuojamos pagal ribinę Europos Centrinio Banko skolinimo normą, pridodant 3 procentus.

DĖL ŠIŲ PRIEŽASČIŲ TEISMAS VIENBALSIAI

1. *Nustato*, kad buvo pažeista Konvencijos 6 straipsnio 1 dalis;

2. *Nustato*, kad Teismui nebūtina nagrinėti skundo pagal Konvencijos 6 straipsnio 3 dalies d punktą;

3. *Nustato, kad:*

(a) per tris mėnesius valstybė atsakovė turi sumokėti pareiškėjui 30 000 EUR (trisdešimt tūkstančių eurų) žalai atlyginti bei bet koki mokesť, kuris gali būti taikomas, konvertuojant į Lietuvos litus pagal sprendimo įvykdymo dienos kursą;

(b) pasibaigus pirmiau minėtam trijų mėnesių terminui iki sprendimo įvykdymo nuo pirmiau minėtos sumos turės būti mokamos paprastosios palūkanos pagal ribinę Europos Centrinio Banko skolinimo normą pridedant tris procentus už visą uždelstą laiką;

4. *Atmeta* kitus pareiškėjo reikalavimus dėl teisingo atlyginimo.

Surašyta anglų ir prancūzų kalba ir paskelbta viešame posėdyje 2008 m. vasario 5 d. Žmogaus teisių pastate, Strasbūre.

Michael O'Boyle

Nikolas Bratza

Kanclerio pavaduotojas

Pirmininkas